

їни “Про державну службу” щодо права на державну службу і Закону України “Про службу в органах місцевого самоврядування” щодо права на службу в органах місцевого самоврядування.

12 червня 2017 р. в мережі Інтернет була поширена інформація, що під час організованого Міжнародним інформаційним консорціумом (МІК) “Бастіон” круглого столу в Укрінформі на тему “Гібридна (інформаційна) агресія РФ. Відповіді України” речник InformNapalm Михайло Макарук повідомив: “Наша команда активно взяла участь у розробці законопроекту про колабораціонізм. Усіх це лякає. Але вибачте: якщо ти співпрацював з терористами, якщо ти був один з них, якщо ти зраджував свою Батьківщину, то ти не маєш права обирати, обиратися, працювати у державних та силових структурах” [2]. Такий підхід, на нашу думку, також може бути втілений в життя. Однак, і в цьому випадку необхідно буде вносити зміни до вказаних вище законів. Також цілком очевидно, що закон про колабораціонізм має містити чіткий і зрозумілий механізм визначення особи колаборантом.

Бібліографічні посилання:

1. Гацелюк В. О. Припинення громадянства особи внаслідок учинення злочину як захід кримінально-правового характеру *de lege ferenda* (у світлі закордонного досвіду) // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2014. – № 2–3. – С. 83–96.

2. В Україні потрібно прийняти закон про колабораціонізм – експерт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2246130-v-ukraini-potribno-prijnati-zakon-pro-kolaboracionizm-ekspert.html> (12.06.2017).

Єфімов Микола Миколайович,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ
ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ**

Більшість кримінальних правопорушень проти моральності характеризується невеликою кількістю матеріальної доказової інформації, виявленою на початковому етапі розслідування. Адже, як правило, під час огляду місця події вона майже не вилучається, а обшуки в більшості випадків проводяться після пред’явлення особі підозри. Тому на перший план виходить збір показань – ідеальних доказів, що залишаються в пам’яті людини. Для забезпечення їх отримання і допитується значна кількість учасників процесу. Ця проце-

суальна дія є найбільш розповсюдженою та інформативною в кримінальному судочинстві [1]. Крім того, як раз при допиті можуть виникати початкові конфліктні ситуації. З огляду на це, забезпечення прав людини в ході його проведення має надзвичайно важливе значення. Вагоме значення для цього становлять організаційно-підготовчі заходи до його проведення.

Розглянемо деякі з них в розрізі розслідування злочинів проти моральності. Так, неодмінною умовою вдалого проведення допиту є вивчення матеріалів кримінального провадження. Всебічне та ретельне їх дослідження дозволяє виявити існуючі прогалини, розбіжності і суперечності в різних аспектах. Розгляду підлягають відомості, що містяться як у протоколах слідчих (розшукових) дій: протокол огляду місця події; протоколи допитів потерпілих та свідків; протокол пред'явлення для впізнання тощо. Крім того, досліджуються й інші матеріали провадження: різноманітні довідки; характеристики на окремих учасників процесу; процесуальні документи.

Завдяки зазначеному заходу ми можемо без проблем перейти до наступного – визначити коло обставин, що складають предмет допиту. Це, в свою чергу, дозволяє окреслити коло запитань, які необхідно поставити підозрюваному. З огляду на проведений аналіз наукової літератури [2, с. 78-79; 3, с. 95-97; 4, с. 141-142] та матеріалів кримінальних проваджень ми визначили наступні обставини, які необхідно встановити під час допитів підозрюваних при розслідуванні злочинів проти моральності:

– подія злочину (який злочин вчинено – ст. ст. 300, 301, 302, 303, 304 КК України, наявність кваліфікуючих ознак: вчинені групою, з залученням дітей тощо);

– місце вчинення злочину (виконання кожного з етапів злочинної операції: втягнення або вербування до участі в антигромадській діяльності, переміщення; місце надання сексуальних послуг, збуту інформаційної продукції, яка пропагує жорстокість та насильство, сексуальну розпусту та порнографію, межі злочину в цілому);

– час і строки виконання окремих етапів та злочину в цілому;

– способи дії злочинців на кожному з етапів злочинного посягання;

– знаряддя і способи, використані злочинцями (характер їх застосування на кожному з етапів; походження цих знарядь і засобів у злочинців);

– зміни в обстановці місця події;

– наявність дій з приховування окремих етапів реалізації злочинного задуму, їх слідів або злочину в цілому, їх характер;

– кількість і персональні дані потерпілих, їх особистісні характеристики, вид діяльності (яка саме); якщо злочин вчинено за участю неповнолітньої чи малолітньої особи, то крім зазначених відомостей, необхідно зібрати інформацію про батьків (або законних представників) і сферу їх діяльності;

– поведінка виявлених осіб до, під час і після злочину;

– характер і розмір шкоди, заподіяної здоров'ю потерпілих (одному чи декільком), походження цієї шкоди, її джерела;

- розмір і характеристики матеріальних збитків;
- інші тяжкі наслідки вчинення кримінального правопорушення;
- кількість осіб, які брали участь у реалізації злочинних дій або окремих етапів, їх роль;
- наявність і характер висловлених злочинцями пропозицій або погроз (які, кому, коли і яким способом передавалися: безпосередньо, опосередковано, по телефону, іншому переговорному пристрою, у листі, записці тощо);
- замовний характер вчиненого злочину: одержання плати за вчинення злочину (безпосередньо від замовника, через посередника), пов'язані з цим обставини;
- наявність ознак організованості в діях групи осіб, розподіл ролей співучасників, їх функції в загальному механізмі вчинення злочину;
- наявність попередніх контактів злочинців зі встановленими особами;
- як відбувалося підбурення та втягнення осіб до антигромадської діяльності;
- мотив учинення злочину, характеристика особи підозрюваного;
- причини та умови вчинення злочинів у сфері моралі;
- інші фактори.

В умовах конфліктних ситуацій особливого значення набувають такі організаційно-підготовчі заходи як вивчення особи злочинця; добір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення підозрюваному; визначення тактичних прийомів, що будуть застосовуватися під час допиту; підготовка науково-технічних засобів його фіксації; забезпечення сприятливих умов для проведення допиту з урахуванням гарантування безпеки його учасників.

Слід наголосити і на тактичних прийомах, які можуть впливати на забезпечення прав людини під час проведення досліджуваної процесуальної дії. Так, ефективним тактичним прийомом при допиті цієї категорії є пред'явлення речових доказів. Адже вплив, який вони здійснюють на підозрюваного, дозволяє вийти з раніше визначених конфліктних ситуацій. Зокрема:

- зумовити необхідність надання показань з приводу наявності у особи матеріалів порнографічного характеру (відео порнографічного характеру, журнали та брошури з елементами порнографії);
- взаємовідносин з повіями (телефонну переписку, наявність електронних листів);
- фактів перебування у місці розпусти (відеозаписи, показання свідків) тощо.

Для найбільш результативного застосування зазначеного прийому необхідно на підготовчому етапі допиту підібрати характерні докази, а під час його проведення вірно визначити найбільш доцільний момент їх демонстрації.

Підводячи підсумок, необхідно відмітити, що обов'язковою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні злочинів проти моральності є допит. Забезпечення прав людини в ході його проведення має надзвичайно важливе значення. Для цього під час нього з'ясовується велика кількість обставин, що

дають змогу будувати слідчі версії, орієнтувати під час проведення інших процесуальних дій. Найбільш ефективними тактичними прийомами для забезпечення прав людини під час допиту будуть: встановлення психологічного контакту із допитуваним та пред'явлення доказів.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В.А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
2. Малярова В.О. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків / В. О. Малярова // Вісник ХНУВС. – 2013. – № 3 (62). – С. 88-97.
3. Мосяженко В.Ю. Оперативно-розшукове та криміналістичне забезпечення виявлення та розслідування злочинів у сфері суспільної моралі : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 / В. Ю. Мосяженко. – Кривий ріг. – 2015. – 280 с.
4. Назаренко К. Ю. Розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 / К. Ю. Назаренко. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро. – 2016. – 218 с.

Завгородній Віталій Анатолійович,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВОВОГО ВПЛИВУ

У правовій доктрині домінує позиція, що практику Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суду) необхідно розглядати у якості джерела права, однак з цього приводу триває наукова дискусія. Аналіз існуючих підходів дає підстави стверджувати, що практику ЄСПЛ як джерело права розглядають в декількох аспектах, а саме: як форму вираження і закріплення норм права, як фактор правотворення, як початок або причину походження права, як засіб пізнання або спосіб існування права тощо. Така полісемія визначень цієї категорії з одного боку розширює її зміст і значення, а з іншого не сприяє єдності розуміння цього явища правової дійсності суб'єктами права, що часто призводить до його несприйняття.

На наш погляд, більшість із зазначених підходів до розуміння сутності поняття «джерело права» не кореспондуються з юридичною природою практики ЄСПЛ, оскільки джерельність практики Суду по відношенню до права більш доцільно розглядати у якості засобу пізнання права, а також у якості